

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Hyvinvointialue

2. Pidätekö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita:

Yleislainsäädännön painottaminen on kannatettavaa, sillä vammaisten henkilöiden etu on, että heille järjestetään palvelut ensisijaisen lainsäädännön perusteella. Tämä tasa- arvoistaa vammaisten henkilöiden asemaa yhteiskunnassa. Vammaispalvelulain tulee säilyä vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina. Soveltamisala tarvitsee edelleen tarkennusta, ikärajan ja vammaisen henkilön määritelmän lisäämistä vammaislakiin.

Pelkkä laki tai lait eivät johda tavoitteiden täyttymiseen. Ensisijaisten palvelujen saatavuus ei myöskään voi olla ratkaiseva tekijä, kun arvioidaan minkä lain mukaan asiakkaalle palvelut järjestetään. Vaarana on, että asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu vaarantuu ja asiakkaat ohjautuvat vammaislainsäädännön palveluihin.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Esityksessä erityispalveluiden soveltamista koskevaa säännöstä ehdotettaisiin tarkennettavaksi tilanteisiin, joissa ensisijaisen lainsäädännön palvelut eivät olisi henkilön palvelutarpeen kannalta sopivia ja riittäviä eivätkä vastaisi henkilön elämänvaiheessa tavanomaiseen tarpeeseen. Tämä palvelutarpeen kannalta sopivia ja riittäviä tulisi määritellä tarkemmin. Verrokkina väestöstä samanikäinen henkilö ei välttämättä ole riittävä määritelmä.

Toimintarajoitteen käsite on epäselvä ja lakiperusteluissa esiintyvä sosiaalinen toimintarajoite vaatii täsmennystä. Epäselvien, täsmentämättömien käsitteiden vuoksi yhä enemmän asiakkaita ohjautuu erityislainsäädännön palveluihin. Tällä hetkellä hyvinvointialueiden taloudellisen tilanteen ja henkilöstöpulan vuoksi ensisijaisten palvelujen saatavuus ja kyky vastata vammaisten asiakkaiden palveluihin on puutteellista. Uudistuvan vammaislainsäädännön haltuun ottamiseen tarvitaan aikaa sillä sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut vastaavat pääsääntöisesti ikääntyneiden henkilöiden palveluntarpeeseen.

Vammaispalvelun sosiaalityö muuttuu yhä haastavammaksi ja hyvinvointialueilta tullaan edellyttämään kokonaisvaltaisen, moniammatillisen asiakasprosessin käyttöönottoa ja viranhaltijoiden välistä tiivistä yhteistyötä.

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Lakiin tarvitaan vammaisen henkilön määritelmä ja selkeä ikärajaus. Iän mukanaan tuoman toimintarajoitteen arviointi ja sairauden aiheuttaman toimintarajoitteen arviointi tulee olemaan haastavaa. Riskinä on että erityislainsäädännön palveluihin ajautuu ikäihmisiä.

Hyvinvointialueiden yhä kiristynyt taloudellinen tilanne ja henkilöstöpula ei mahdollista peruspalvelujen kasvattamista, joten mahdollisesti uudistus tulee lisäämään hyvinvointialueiden kustannuksia laajenevan asiakaskunnan ohjautuessa erityislainsäädännön palveluihin. Ministeriön euro laskelmat eivät huomioi hyvinvointialueiden todellista tilannetta, vaan laskelmat perustuvat oletukseen ensisijaisten palvelujen saatavuudesta. Mikäli sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut laajenevat (uusia palveluja tai asiakasryhmiä) aiheutuu myös siitä kustannusten kasvua.

Kannatettavaa on että erityislainsäädännön palveluille ei korvata puuttuvia yleislainsäädännön palveluja. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut tulisi olla asiakkaiden saavutettavissa, uhkana kuitenkin on sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen tiukat palvelujen myöntämisperusteet ja painottuminen ikäihmisten palveluihin. Näin ollen asiakkaat ns. valuvat erityislainsäädännön palveluihin.

5. Onko elämänvaiheessa tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdotus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

kyllä osin

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Määrittely ”tavanomaisesta poikkeava” on tulkinnanvarainen ja johtaa alueelliseen eriarvoisuuteen. Tarvitaan ikääntymisrajaus selkeyttämään päätöksentekoa ja erottamaan milloin kyseessä on ikääntymisen ja milloin kyseessä on vammaa aiheuttama toimintakyvynrajoite.

Elämänvaiheeseen liittyvä säätely ja vertaus vastaavan ikäiseen toiseen henkilöön on toki hyvä määritelmä, mutta lisäksi voisi olla ikäraja, joten ikärajan palauttamista tulee uudelleen harkita. Tämä selkeyttäisi päätöksentekoa ja ohjaisi palvelujen järjestämistä ensisijaisten lakien mukaisesti.

Lisäksi lainsäädännössä tai lain perusteluissa on huomioitava, että vaikka sairaus voi esiintyä nuoremmalla väestölläkin, se tulkitaan ikäihmisellä vanhuuteen liittyväksi avun ja tuen tarpeeksi. Tästä esimerkkinä silmien kostea/kuiva ikärappeumamuutos, jota voi esiintyä myös aiemmin kuin vanhuudessa. Vanhuudessa se on kuitenkin yleistä, mutta tämän hetken vammaislainsäädäntöä ovat HAO ja KHO tulkinneet siten, että ikäihmisen silmän ikärappeumamuutokset oikeuttavat henkilökohtaiseen apuun, koska kyseessä on sairaus, joka voi esiintyä myös nuoremmalla väestöllä. Näkövammaiset vanhukset muodostavat valtavan suuren osan henkilökohtaisen avun saajissa, asunnon muutostöissä valaistusmuutoksina ja kuljetuspalveluissa.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Ehdottoman tärkeä. Maksujen ei tule aiheuttaa sitä tilannetta, että palvelut myönnetään erityislainsäädännöllä. Tulee kuitenkin huomioida asiakkaiden yhdenvertainen kohtelu ja perusteet maksun perimättä jättämiselle. Huollollisten näkökulmien huomiointi on tulkinnanvarainen määre ellei tätä tarkenneta esim ministeriön ohjauksella.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

kyllä

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

-

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaislain palvelu - Erityinen osallisuuden tuki on tarkoitettu erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen omaaville henkilöille, joten mahdollisesti siitä hyötyvät ikääntyneet asiakkaat ovat pääasiassa ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaita. Sosiaalihuoltolain mukaan ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tulee sisältyä kaikki asiakkaan tarvitsemat palvelut hoidosta ja huolenpidosta osallisuuden tukeen. On yleensä henkilön edun mukaista, että

osallisuuden tukea antaa oman yksikön henkilökunta, jolla on asiantuntemusta erityisesti iäkkäiden henkilöiden palveluiden toteuttamiseen. Henkilökunta pystyy tarjoamaan osallisuuden tuen siten, että asiakkaat pystyvät sitä vastaanottamaan.

Tulisiko avata tarkemmin lain tasolla mitä todellisuudessa tarkoitetaan erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen omaaville henkilöille. Kuinka tämä suhteutetaan esimerkiksi iäkkääseen muistisairaaseen henkilöön. Ylipäänsä määritelmä erittäin suuren ja vaativan palvelutarpeen määrittely on erityisen väljä määritelmä ja jättää paljon tulkinnanvaraa. Erityisen osallisuuden tuen kohtaa tulisi tarkentaa.

Taloudellisten vaikutusten arviointi esitetyillä tiedoilla on epävarmaa, arvioinnit perustuvat sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden toimivuuteen. Uuden vammaislain piiriin tulevien asiakkaiden määrää on vaikea arvioida. Sosiaalisen toimintakyvyn rajoite- epämääräisenä ja tulkinnanvaraisena terminä aiheuttaa suurta epävarmuutta, vammaislain asiakkaiksi voi ohjautua niin mielenterveyden häiriöistä, käyttäytymisen ongelmista kuin neurologisista ongelmistakin kärsiviä henkilöitä. Asiakasmäärät ja kustannukset selviävät vasta lainsäädännön toimeenpanon yhteydessä.

On myös huomioitava, että uuteen vammaislakiin kirjatut palvelut; tuettu päätöksenteko, valmennus, erityinen osallisuuden tuki ja hengityshalvaus potilaan hoito vaativat lisäresursseja.

Lindberg Jukka
Kainuun hyvinvointialue

Kainulainen Anna-Liisa
Kainuun hyvinvointialue